

Arhitektura s potpisom - Dani europske baštine

23. – 27. rujna 2013.

U povodu Dana europske baštine Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske - DPUH u sklopu projekta Ministarstva kulture organizira program stručnih vodstva pod nazivom Arhitektura s potpisom. Vizualnu prepoznatljivost i identitet grada kreirali su brojni arhitekti koji su se nastavljali na radove svojih prethodnika, gradeći skladnu arhitekturu u stilu vremena u kojem su djelovali. Ovim programom željeli bismo skrenuti pozornost na vrijednu zagrebačku arhitektonsku baštinu i upozoriti na njezino današnje stanje.

Raspored

ponedjeljak, 23. rujna u 17.00, Trg sv. Marka

Dubravka Botica: M. Leonhard, Ivan Either, Bartol Felbinger

utorak, 24. rujna u 17.00, Opatička 10

Dragan Damjanović: Herman Bollé

srijeda, 25. rujna u 17.00, Marulićev Trg 7 / kuća Bauda

Jasna Galjer: Vladimir Aladar Baranyai

četvrtak, 26. rujna u 17.00, Stossmayerov Trg 7 / kuća Rado

Marina Bagarić: Ignjat Fischer

petak, 27. rujna u 17.00, Masarykova 21

Krešimir Galović: Viktor Kovačić

Dubravka Botica

Arhitekti zagrebačkog Gornjeg grada kraja 18. i početka 19. stoljeća: Matija Leonhard, Ivan Either i Bartol Felbinger

Razdoblje kraja 18. i početka 19. stoljeća je vrijeme intenzivne izgradnje na zagrebačkom Gornjem gradu, kada nastaje veći dio kuća i palača koje i danas dominiraju tim dijelom grada. Vrijeme je to prijelaza stilova, kada se pojednostavljeni oblici barokne arhitekture spajaju s nadolazećim klasicizmom.

U pravilu 'anonimna' arhitektura ranijih razdoblja ustupa mjesto djelima vodećih zagrebačkih arhitekata, M. Leonharda, voditelj zagrebačkog graditeljskog ceha, zatim Ivana Eitherera do Bartola Felbingera, čija su djela iz prvih desetljeća 19. stoljeća obilježila zagrebačku arhitekturu. Razgledavanjem najvažnijih primjera arhitekture tog razdoblja, na potezu od Ilice preko Trga sv. Marka do Opatičke i Basaričekove ulice, sudionici će imati priliku upoznati se s važnim poglavljem u povijesti grada.

Dr. sc. Dubravka Botica docentica na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Dragan Damjanović

Herman Bollé (1845.–1926.)

Jedan je od najvažnijih hrvatskih arhitekata kraja 19. i početka 20. stoljeća. U Zagreb dolazi iz Kölna preko Beča donoseći najnovije tendencije na polju arhitekture i umjetničkog obrta. Projektirao je u gotovo svim tada aktualnim neo-stilovima: neogotici, neorenesansi, neoromanici, neobizantu te takozvanom narodnom hrvatskom stilu. Iako se uz pojedine njegove, osobito restauracijske zahvate vežu brojne kontroverze, a zbog suradnje s režimom bana Dragutina Khuen-Héderváryja bio je niz desetljeća i politički nepodoban, građevinama koje je projektirao, kao i djelatnošću na polju umjetničkog obrta znatno je pridonio preobrazbi Zagreba u modernu srednjoeuropsku metropolu.

Cijelim nizom glavnih gradskih trgova i ulica i danas dominiraju važna Bolléova ostvarenja, simboli vizualnog identiteta Zagreba, poput zgrade Muzeja i škole za umjetnost i obrt na Trgu maršala Tita, Kemijskog laboratorija na Strossmayerovom trgu, nekadašnje Učiteljske škole u Medulićevoj, palače Stanković na Jelačićevu trgu, vlastite kuće u Žerjavićevoj ulici. Bollé je, nadalje, restaurirao ili sagradio i cijeli niz sakralnih građevina u Zagrebu: katedralu, franjevačku, evangeličku, pravoslavnu crkvu i druge, kao i brojne javne građevine poput palače Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10 ili nadbiskupskog dvora na Kaptolu.

Dr. sc. Dragan Damjanović docent je na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Središnje područje njegova interesa vezano je za povijest arhitekture, slikarstva i skulpture 19. i početka 20. stoljeća. Autor je monografije o Hermanu Bolléu.

Jasna Galjer

Aladar Baranyai (1879.-1936.)

Njegov je opus nastao u prvih 30-ak godina 20. stoljeća, a većina od stotinjak danas poznatih projekata realizirana je u Zagrebu. Polazeći od poimanja arhitekture kao umjetnosti i sinteze tradicije i moderniteta, ostvario je ključan doprinos definiranju modernih standarda u stambenoj arhitekturi, kako u tipologiji donjogradske stanogradnje tako i u rezidencijalnoj arhitekturi zagrebačke kolonije vila na Tuškancu koja oko 1910. uspostavlja novi građanski ideal vrhunске kvalitete stanovanja.

U formiranju Baranyaijeve autorske osobnosti odlučujuća je uloga zagrebačke sredine; prije svega Obrtne škole gdje je 1899. završio Graditeljski odjel. Od 1900. do 1905. radio je u tada jednoj od najpropulzivnijih zagrebačkih graditeljskih tvrtki Pilar-Mally-Bauda, 1905. s kolegom iz Graditeljske škole Slavkom Benedikom osniva zajednički arhitektonski atelijer koji je djelovao do 1933. Osim u ulozi arhitekta jednako se uspješno realizirao i kao dizajner, oblikujući jednakim senzibilitetom inventar i opremu za stambene i javne prostore, od namještaja do pribora za jelo i dječjih igračaka. Njegova arhitektonska ostvarenja, ali i intenzivna suradnja s brojnim hrvatskim umjetnicima te sudjelovanje u promicanju najrazličitijih oblika suvremene urbane kulturne produkcije svrstavaju Baranyaija među najznačajnije predstavnike secesijske i epohe art decoa u hrvatskoj arhitekturi.

Dr. sc. Jasna Galjer, izvanredna profesorica na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Marina Bagarić

Ignjat Fischer (1870.-1948.)

Brojem svojih projekata, raznovrsnošću i specifičnošću arhitektonskih tipova te dugačkim lukom od historicizma do funkcionalizma koji je opisao u četrdeset godina rada Ignjat Fischer (Zagreb, 18.6.1870. – 19.1.1948.) svrstava se među ključne arhitekta 20. stoljeća u Hrvatskoj.

Krajnje racionalno projektirane prostore svih Fischerovih zgrada prati suzdržanost u oblikovanju eksterijera. Arhitekt je vjeran klasicističkom idiomu, kojemu dodaje tek neke pojedinosti tipične za određenu stilsku epohu. Podaci o broju i raznovrsnosti njegovih projekata ipak dolaze u drugi plan pred činjenicom da je upravo Fischer autor objekata kojima po namjeni i izvedbi pripada atribut prvih ili jedinih takvih ostvarenja u Zagrebu i Hrvatskoj: prve moderne, protosecesijske zgrade u nas (kuća Rado, 1897.), prve zgrade u Zagrebu koja je namjenski projektirana za kinematograf (kino Apollo u Ilici 31, 1911.), prve zagrebačke privatne poliklinike (Sanatorij, danas Dječja bolnica u Klaićevoj, 1908.), prve i jedine zgrade slobodnozidarske lože u Hrvatskoj (1910.), prve moderne robne kuće (Kastner & Öhler, danas Nama, 1913.). Značajan je i Fischerov udio u povijesti zagrebačke svakodnevice – rijetko je koji arhitekt uspio kreirati prostore koji su u životu grada ubrzo dobili status

kultnih, npr. Gradska kavana ili ilička Nama. U slici grada značajne su i Fischerove urbanističke intervencije: postav Meštrovićeva Zdenca života i oblikovanje trga pred Hrvatskim narodnim kazalištem, projekt komunikacije iz Ilice prema Tuškancu i zgrade na početku Dežmanova prolaza, „probijanje“ prolaza Harmica između Jelačićeva trga i ulice Pod zidom, odnosno tržnice Dolac.

Šetnja "Fischerovim Zagrebom" početak će ispred kuće Rado, Strossmayerov trg 7.

Dr. sc. Marina Bagarić, viša kustosica u Muzeju za umjetnosti i obrt.

Krešimir Galović

Viktor Kovačić (1874.-1924.)

Već za života Viktor Kovačić postao je karizmatičnom osobom, no svojim ostvarenjima, a još više istupima u javnosti, stekao je više neprijatelja no prijatelja, postavši time ujedno i jednim od najvećih tragičara hrvatske moderne. Rođen je u Ločen Dolu 1874. u seljačkoj obitelji, vrlo brzo kao siročić odlazi stricu u Graz, gdje završava pučku i zidarsku obrtnu školu, šegrtujući neko vrijeme kod Stadtbaumeistera Josepha Flora. Kao sedamnaestogodišnjak dolazi u Zagreb, gdje prvo radi kao vježbenik u građevnoj tvrtki Carnelutti, a zatim i u atelijeru arhitekta Kune Waidmanna. Videći u Kovačiću darovita mladića, ubrzo ga preporučuje tadašnjem direktoru Obrtne škole Hermanu Bolléu. Godine 1896. upisao je bečku Akademie der bildenden Künste kod arhitekta Otta Wagnera. Tijekom bečkog školovanja Kovačić je upoznao arhitekta Adolfa Loosa, s kojim je tijekom cijeloga života prisno prijateljvao. Diplomiravši, 1899. Kovačić se vratio u Zagreb, gdje se vrlo brzo uključuje u javni život. Već 1900. inspiriran istoimenom Wagnerovom knjigom objavljuje u časopisu »Život« programski tekst Moderna arhitektura. Po povratku u Zagreb zbog svojih naprednih pogleda našao se na žestokom udaru konzervativne i malograđanske sredine predvođene Bolléom i Kršnjavim. Zbog tog sukoba Kovačić nekoliko godina neće moći u Zagrebu ostvariti značajnije realizacije. Uglavnom je životario uređujući interijere. Godine 1905. pridružio se arhitektima Stjepanu Podhorskom i Vjekoslavu Bastlu pri osnivanju Kluba hrvatskih arhitekta.

Danas možemo nabrojati mnoga Kovačićeva ostvarenja koja su, u doba kada su nastajala, unijela važne promjene i novine na području domaće arhitekture i urbanizma, među inim: vila Perok (1905.), crkva sv. Blaža (1909/13.), stambena zgrada Lustig (1910/11.), vila Frangeš (1910/11.), vila Vrbanić (1911/12.), kuća Frank (1912/13), vila Čepulić (1913/14.), vila Fröhlich (1919.), stambena zgrada Slaveks (1922/3.), Palača Burze (1923/27.), te projekti regulatornih osnova: Trga kralja Tomislava (1904/5), Kaptola i okolice (1908.), Rokova perivoja (1909.) i Trga Petra Svačića (1909.). Navedena djela najzornije tumače cjelokupan Kovačićev opus, koji se kretao u široku rasponu od afirmativnog i kritičkog pristupa urbanim temama i njihova aktivnog odnosa prema povijesnom nasljeđu, preko pojedinačnih gradnji, pa sve do studioznih razrada koje su bez susprezanja sezale i do najnezatnijeg arhitektonskog detalja i projekata s područja umjetničkog obrta, izražavajući u Kovačića neodoljivu strastvenu težnju za ljepotom kojoj je podloga duboka unutrašnja potreba za stvaranjem iz najčistijih izvora do kojih može doprijeti ljudski duh. Viktor Kovačić umro je 1924. godine tijekom radova na gradnji Palače Burze, koju dovršava njegov dugogodišnji suradnik Hugo Ehrlich. Godinu dana nakon smrti, na međunarodnoj pariškoj izložbi »Expositions des Arts Décoratifs« posthumno mu je

dodijeljen Grad Prix. Stručan obilazak grada planiran je od Masarykove i Prilaza Gjure Deželića, preko Ilice do Rokova perivoja i Ulice Ivana Gorana Kovačića. Glavni je naglasak obilaska na urbanističkim zahvatima i arhitektonskim ostvarenjima Viktora Kovačića – crkva sv. Blaža i Rokov perivoj. Uz Kovačićeva ostvarenja sudionici obilaska bit će upoznati i važnim arhitektonskim ostvarenjima nekoliko Kovačićevih suvremenika – Stjepana Podhorskog, Huga Ehrlicha te s nekoliko ostvarenja protagonista hrvatske moderne između dva svjetska rata, ali recentnim realizacijama koje ubrajamo u antologijska ostvarenja hrvatske suvremene arhitekture. Tijekom obilaska bit će riječi o nekim bitnim urbanističkim pitanjima grada Zagreba kao što su razvoj zagrebačkih ulica i trgova u 19. i 20. stoljeću (Prilaz Gjure Deželića, Ilica, Britanski trg, Rokov perivoj, Ulica Ivana Gorana Kovačića), te o metodama zaštite i revitalizacije.

Krešimir Galović, viši stručni savjetnik Uprave za zaštitu kulturne baštine u Ministarstvu kulture RH.